

Cenzura i propaganda u NDH

Glavačević, Mislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:758965>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Mislav Glavačević

Cenzura i propaganda u NDH

Završni rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Jelena Lakuš

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Informatologija

Mislav Glavačević

Cenzura i propaganda u NDH

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti

Mentor: izv.prof.dr.sc. Jelena Lakuš

Osijek 2017.

Sažetak

Nezavisna Država Hrvatska proglašena je 10. travnja 1941. godine, nakon sloma Kraljevine Jugoslavije. Postavši saveznicom Sila osovina koje su predvodile nacistička Njemačka i fašistička Italija, novoj je državi bio definiran daljnji put i razvoj. U širenju ustaške ideologije koja je trebala ući u sve pore hrvatskog društva najvažniju su ulogu imali mediji (knjige, novine, radio, film, kazalište) za koje su vlasti držale da su izrazito moćno oružje pa su u vrlo kratkom roku preuzeli potpunu kontrolu nad njima, posebice nad pisanom riječju, zabranjujući pojedina djela i autore, a istodobno promovirajući one za koje su smatrali da pomažu promicanju ustaštva i hrvatstva. Smisao je toga bila ne samo učvršćivanje ustaške vlasti na ovim prostorima, nego i odgoj i obrazovanje naroda u duhu ustaške ideologije. Cilj ovog završnog rada jest opisati organizaciju i način djelovanja sustava cenzure i propagande u NDH te pokazati način na koji je on kroz različite medije mogao utjecati na tadašnje javno mnijenje.

Ključne riječi: NDH, cenzura, propaganda, mediji

Sadržaj

Sažetak	3
1. Uvod.....	5
2. Cenzura i propaganda u NDH: pregled literature	6
3. Uspostava NDH	8
4. Cenzura u NDH.....	9
4.1. Preventivna cenzura u NDH.....	11
4.2. Suspenzivna cenzura u NDH.....	12
5. Državna propaganda u NDH.....	13
5.1. Promidžba putem tiska	14
5.2. Propaganda putem radija i filma	16
6. Zaključak.....	18
7. Literatura.....	19
8. Prilozi.....	21

1. Uvod

Nezavisna Država Hrvatska službeno je nastala 10. travnja 1941. godine. U njoj je uspostavljen ustaški režim, a politika joj je uvelike ovisila o odlukama Njemačke i Italije kao vojno-političkih pokrovitelja. Obuhvaćala je područje Banovine Hrvatske, Vrbasku banovinu te dijelove Bosne i Hercegovine. Od svojeg povratka u Hrvatsku, 15. travnja 1941. godine do početka svibnja 1945. godine, na čelu NDH bio je poglavnik dr. Ante Pavelić. Pavelić je kao vođa Hrvatske stranke prava, od početka 1930-ih godina radio na tome da se sruši Kraljevina Jugoslavija i uspostavi samostalna hrvatska država. Službeno ju je proglasio Slavko Kvaternik, iako je prvotno to trebao napraviti Vladko Maček no on je to odbio jer nije prihvatio ponudu da proglasi hrvatsku državu unutar osovinskog sustava.¹ Premda u samom nazivu države stoji „neovisna“, to u potpunosti nije bilo tako jer su mnoge odluke i događanja u državi ovisile o njenim jačim državama saveznicama – Njemačkoj i Italiji. Jednako je tako Njemačka mogla slobodno koristiti hrvatska prirodna bogatstva, a njemačke su tvrtke dobile koncesiju nad hrvatskim naftnim bogatstvom. Također, troškove njemačkih vojnih postrojbi koje su se nalazile u Hrvatskoj podmirivala je NDH. Naposljetku, Rimskim ugovorom veliki dio Dalmacije pripojen je Italiji koji je bio u njenom sastavu sve do njezine kapitulacije 1943. godine, dok je, pak, Mađarska dobila područje Međimurja.²

Vlasti su u NDH od prvoga dana osnutka države preuzeli potpunu kontrolu nad medijima, posebice nad novinama koje su ljudi najviše koristili kao sredstvo informiranja. NDH je imala dobro razrađen sustav cenzure, a provodilo ju je nekoliko državnih ustanova, kao što je, primjerice, bilo Glavno tužiteljstvo koje je bilo odgovorno da se nepoćudna literatura izbacila iz javnog života. Najutjecajnija ustanova za provedbu cenzure svakako je bio Državni izvještajni i promičbeni ured (Glavno ravnateljstvo za promičbu) jer je ona provodila cenzuru svih tiskovina koje su se raspačavale na cijelom teritoriju NDH, uključujući i tiskovine koje su se uvezile iz inozemstva. Isto tako, ovaj je ured izdavao dozvole za korištenje i raspačavanje svih tiskovina koje su izlazile u državi.³ Ovaj završni rad posvećen je upravo problematici cenzure i promidžbe u NDH.

---

¹ Usp. Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43670> (2017-07-20)

² Usp. Matković, Hrvoje. Povijest Nezavisne Države Hrvatske. Zagreb, 2002. URL: http://www.hercegbosna.org/STARO/download-hr/Matkovic_Povijest_NDH.pdf (2017-08-02)

³ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43 (2000), 3, str. 79.

Poglavlje koje slijedi nakon uvoda daje kratak pregled najrelevantnijih radova o povijesti NDH, kao i literature posvećene upravo problematici cenzure u tom osobitom razdoblju hrvatske povijesti. Treće poglavlje posvećeno je uspostavi i organizacijskom ustroju Nezavisne Države Hrvatske, političko – društvenim okolnostima koje su prethodile uspostavi NDH, te načinu na koji je država ustrojena. Četvrto poglavlje odnosi se na cenzuru u NDH koja je služila kao instrument kojim su se zabranjivali i izbacivali određeni autori i djela kako bi se ostvarili politički ciljevi NDH, jednako kao i politički ciljevi ponajprije Njemačke, ali i Italije kojima je NDH bila država saveznica u Drugom svjetskom ratu. U ovom su poglavlju posebno razrađena dva tipa cenzure koja su bila na snazi: suspenzivna i preventivna cenzura. Peto poglavlje posvećeno je propagandi koju je zapovjedništvo NDH provodilo kako bi što snažnije utjecalo na javno mnijenje u državi. Na kraju završnoga rada ukratko se sumira način na koji su cenzura i propaganda u NDH djelovale te s kojim ciljem, zaključujući da su očito smatrani nezaobilaznim segmentom učvršćivanja vlasti.

2. Cenzura i propaganda u NDH: pregled literature

O cenzuri i promidžbi općenito napisano je dosta radova. Općeniti pregled cenzure kroz povijest dao je Aleksandar Stipčević u djelu *O savršenom cenzoru* (1994.) u kojemu navodi sve oblike cenzure koji su se pojavljivali kroz povijest, odnosno razloge zbog kojih je uopće dolazilo do potrebe cenzuriranja određenog sadržaja.⁴ Te se problematike dotiče i u djelu *Povijest knjige* (2006.)⁵, dok u djelu *Cenzura u knjižnicama* (1992.) obrađuje istoimenu problematiku, upozoravajući na veliku odgovornost koju knjižničari imaju u provođenju različitih vrsta manipulacija informacijama koje države, ideologije ili pojedini građani pokušavaju preko njih ostvariti.⁶ Problematiku cenzure na hrvatskom povijesnom prostoru Stipčević je obradio u trodijelnoj sintezi *Socijalna povijest knjige u Hrvata I-III*. (2004.⁷, 2005.⁸, 2008.⁹), osvrnuvši se

---

⁴ Stipčević, Aleksandar. *O savršenom cenzoru* iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994.

⁵ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*: 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb: Matica Hrvatska, 2006. Str. 690-700.

⁶ Stipčević, Aleksandar. *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. 1992.

⁷ Stipčević, Aleksandar. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*: Knj.1: Srednji vijek. Zagreb: Školska knjiga, 2004. Str. 241-251.

⁸ Stipčević, Aleksandar. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*: Knj.2: Od glagoljskog prvotiska do hrvatskog narodnog preporoda (1835.). Zagreb: Školska knjiga, 2005. Str. 211-254.

⁹ Stipčević, Aleksandar. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*: Knj.3: Od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. Str. 469-531, 541-543.

u trećem dijelu upravo i na razdoblje NDH obuhvaćeno ovim završnim radom (problematika cenzure i položaja knjige u vrijeme NDH, cenzura u vrijeme Drugog svjetskog rata).¹⁰ Stipčević je autor još nekoliko radova posvećenih cenzuri, od kojih izdvajamo članak *Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine* (2000.), koji se tiče upravo razdoblja NDH, a u kojem Stipčević iznosi djela i autore koji su bili zabranjeni u NDH, te razloge zbog kojih su isti smatrani nepoćudnima za čitanje.¹¹

O povijesti NDH do sada se također vrlo iscrpno pisalo. Jedan od najpoznatijih i najcjelovitijih pregleda njezine političke i kulturne povijesti dao je Hrvoje Matković u djelu *Povijest Nezavisne Države Hrvatske* i to u dva izdanja,¹² prvo iz 1994., a drugo iz 2002. godine. U knjizi *Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941 – 1945: okupacija i kolaboracija* Jozo Tomašević je također dao prikaz kulturno-političkih zbivanja za vrijeme NDH (2010.).¹³ Svoj obol problematiziranju političkih zbivanja u NDH dao je u više radova i Mario Jareb, a poglavito onih koji se upravo tiču problematike medija, promidžbe i cenzure u NDH. Njegova knjiga *Mediji i promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2016.) daje opsežan pregled razvoja i načina funkcioniranja medijske promidžbe tijekom postojanja NDH.¹⁴ Autor je i članka *Njemačka promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. godine* (2001.) u kojemu opisuje načine kojima je Njemačka utjecala na promicanje politike Trećeg Reicha.¹⁵ Vrlo relevantan i često citiran, kada je u pitanju ova tematika, jest i Alan Labus koji je također pisao o cenzuri i promidžbi za vrijeme NDH. U članku *Politička propaganda i kulturna revolucija u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2011.) problematizira važnost kulturne revolucije koju je uprava NDH planirala provesti, a za koju smatra da je trebala djelovati kao cjelovita preobrazba hrvatskog društva.¹⁶ Labus je i autor članka *Upravljanje medijima, cenzura, te položaj i uloga novinara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2010.) u kojemu se posebno osvrnuo na novinstvo kao najmoćnije sredstvo za širenje promidžbenih poruka.¹⁷ Tematikom cenzure u NDH bavila se i Zdenka

---

¹⁰ Stipčević, Aleksandar. *Socijalna povijest knjige u Hrvata: Knj.3: Od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas*. Zagreb: Školska knjiga, 2008. Str. 495-502, 541-543.

¹¹ Stipčević, Aleksandar. *Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 43 (2000), 3, str. 91-97.

¹² Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*. Zagreb, 2002. URL:

http://www.hercegbosna.org/STARO/download-hr/Matkovic_Povijest_NDH.pdf (2017-08-02)

¹³ Tomašević, Jozo. *Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941 – 1945: okupacija i kolaboracija*. Zagreb: EPH, 2010.

¹⁴ Jareb, Mario. *Mediji i promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.

¹⁵ Jareb, Mario. *Njemačka promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. godine*. // *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*. 2001. Str. 171-196.

¹⁶ Labus, Alan. *Politička propaganda i kulturna revolucija u NDH*. // *Informatologia* 44, 3(2011), str. 214-220.

¹⁷ Labus, Alan. *Upravljanje medijima, cenzura, te položaj i uloga novinara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. // *Studia lexicographica* 3(2010), str. 99-126.

Turčinec koja je svojim člankom *Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2000.) sažeto i konstruktivno opisala kako je nastala i funkcionirala cenzura za vrijeme NDH.¹⁸

3. Uspostava NDH

Nezavisna Država Hrvatska uspostavljena je 10. travnja 1941. godine. Njezinoj uspostavi prethodio je njemački napad na Poljsku 1. rujna 1939. godine čime je službeno počeo Drugi svjetski rat u kojemu su se Sile osovine sukobile sa Saveznicima. Najvažnija osoba u NDH svakako je bio Ante Pavelić. Pavelić je već do 1929. godine postao poznat po svojim težnjama da se stvori samostalna i nezavisna hrvatska država što je značilo da njemu i njegovim suradnicima prijeti opasnost uhićenja od strane vlasti Kraljevine SHS, naročito nakon stupanja šestosiječanjske diktature Aleksandra I. Karađorđevića. Zbog toga Pavelić napušta zemlju i odlazi u Austriju kako bi izbjegao uhićenje. Ipak, austrijska vlast, da ne dođe u sukob s jugoslavenskom vlašću, ne daje potporu Paveliću, pa nakon njegova povratka iz Sofije i beogradske presude u kojoj je osuđen na smrt – Pavelić odlazi u Italiju koja je s vremenom postala središtem okupljanja hrvatske emigracije.¹⁹ Objavom rata Njemačke Poljskoj formirali su se paktovi pojedinih država koje su se udruživale kako bi ostvarile zajedničke i pojedinačne interese. Tako su Njemačka, Italija i Japan stvorile tzv. Trojni pakt, dok su na suprotnoj strani bile države s tzv. zapadnoeuropskim načelima - Velika Britanija, Francuska, SAD, a pridružio im se i SSSR nakon napada Njemačke. Jugoslavija je bila strateški važno područje za Njemačku pri planiranju napada na SSSR. U početku je Adolf Hitler bio za održavanje Jugoslavije kao države, no nakon brojnih prosvjeda i puča u Beogradu u kojemu su antifašističke struje bile protiv njemačkih nasrtaja, Hitler i Mussolini su promijenili mišljenje i shvatili kako Jugoslavija neće stati na njegovu stranu, pa su tražili drugo rješenje. Rješenje su pronašli u Anti Paveliću kojega je Mussolini pozvao na razgovor u Italiju u kojemu je stvoren dogovor o vojno-političkoj suradnji. Dok se Mussolini dogovarao s Pavelićem, Njemačka dotad nije imala točno određene planove što će s Hrvatskom. Nijemci nisu bili skloni Paveliću kojega su smatrali talijanskim pijunom, već su veću suradnju vidjeli i planirali s Vladkom Mačekom i Hrvatskom seljačkom strankom. Nakon napada Njemačke i Italije na Jugoslaviju 6. travnja 1941. godine i početka ratnog stanja na području Hrvatske, Maček se vratio u Zagreb. Dok se očekivao Mačekov povratak u Zagreb, njemački opunomoćenik Edmund Vessenmayer i Slavko Kvaternik pripremali su proglašenje neovisne hrvatske države, za što su očekivali da će dobiti Mačekovu

---

¹⁸ Turčinec, Zdenka. *Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 43 (2000), 3, str. 79-90.

¹⁹ Usp. Matković, Hrvoje. *Nav. dj.*, str. 11-12.

potporu koju su i dobili. Tako je 10. travnja 1941. godine preko radio postaje Zagreb Slavko Kvaternik pročitao proglas o uspostavi NDH. Odmah nakon toga pročitana je i izjava Vladka Mačeka u kojoj on poziva pristaše HSS-a i cijeli hrvatski narod na suradnju s novom vlašću. Idući korak bio je imenovanje nove vlade koju je 16. travnja 1941. godine imenovao poglavnik Ante Pavelić. Vlada se sastojala od 9 ministarstava. U njoj je predsjednik vlade i ministar vanjskih poslova bio Ante Pavelić, potpredsjednik vlade Osman Kulenović, ministar hrvatskog domobranstva i vojni zapovjednik Slavko Kvaternik itd. Prva vlada Nezavisne Države Hrvatske položila je prisegu u Banskim dvorima. Prisegnuli su pred katoličkim župnikom iz Kustošije Vilimom Ceceljom, zagrebačkim muftijom Ismetom ef. Muftićem i evangelističkim biskupskim vikarom u Zagrebu Michaelom Backerom. Nakon što je sastavio i imenovao vladu, Pavelić je u svrhu što boljeg funkcioniranja vlasti imenovao Eugena Kvaternika za ravnatelja Ravnateljstva za javni red i sigurnost, a Jucu Rukavinu za zapovjednika Ustaške vojnice. Povjerenik za Bosnu bio je Jure Francetić, a za Hercegovinu Ivo Herenčić i Mijo Babić, te za Liku Ivan Devčić – Pivac. *Zakonska odredba za obranu naroda i države* postala je prvim zakonskim aktom kojega je vlada donijela 17. travnja 1941. godine.²⁰

4. Cenzura u NDH

Prema Hrvatskoj enciklopediji cenzura (lat. censura: procjena imetka, ocjena) se definira kao – sustav administrativnih mjera koje poduzimaju državne, vjerske, stranačke i druge vlasti protiv čitanja, širenja i posjedovanja, slušanja i gledanja nepoćudnih i za društvo opasnih tiskanih i rukopisnih knjiga, filmova, videokaseta i slične građe te radijskih i televizijskih emisija, kazališnih predstava i dr.²¹ Postupci koji se poduzimaju pri obračunu s nepoćudnim knjigama i drugoj, za društvo opasnom građom, razlikuje se od države do države i uvijek su odraz političkih ili vjerskih prilika u njima, a ovise o procjeni vladajućih krugova o tome u kojoj mjeri tiskana ili izgovorena riječ ugrožava interese države i društva. Najčešći oblici cenzure su preventivna cenzura, suspenzivna cenzura i autocenzura.²² Cilj preventivne cenzure je spriječiti objavljivanje nepodobnih djela, što se najčešće postiže kontrolom rukopisa prije njihova slanja u tiskaru. Suspenzivna cenzura očituje se kada neko djelo izbjegne preventivnu cenzuru i dospije u javnost. Tada se primjenjuju cenzorske metode nakon što je djelo već tiskano ili distribuirano po

---

²⁰ Usp. Isto, str. 21-25.

²¹ Usp. Cenzura. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11246> (2017-07-25)

²² Isto.

knjižnicama, a to podrazumijeva zapljenu ili uništenja cijele naklade, kao i zabrana posjedovanja ili čitanja.²³

Cenzura u NDH bila je vrlo sustavno razrađena i temeljita. Nije donesen novi zakon o tisku, niti je preuzet *Zakon o štampi* Kraljevine Jugoslavije iz 1925. godine,²⁴ odnosno *Zakon o izmenama i dopunama Zakona o štampi*²⁵ iz 1929. godine. Kontrolu je nad cenzurom prvotno imalo Državno tajništvo za propagandu, poslije Državni izvještajni i promičbeni ured, a na kraju Glavno ravnateljstvo za promičbu. Cenzura časopisa, novina i tiskopisa, izdavanje dozvola za izlaženje i raspačavanje časopisa, novina i knjiga te propisivanje mjera za sprječavanje širenja zabranjenih tiskopisa su razine nad kojima je ova ustanova imala kontrolu. Početkom 1942. godine donesen je *Kazneni zakon* koji je člankom 98. regulirao pitanje nepoćudne literature, a bio je izmijenjen i dopunjen *Kaznenim zakonom* Kraljevine Jugoslavije. Iz toga zakona može se iščitati kako će se smrću kazniti tko počini djela kao što su pisanje, izdavanje, tiskanje, raspačavanje knjiga, novina i sličnog, a kojima se potiče na nasilje prema državnim vlastima i ugrozi javni red i mir. Ponajprije se to odnosilo na djela i pisce koji nisu pisani u duhu ustaškog pokreta, djela o Srbiji i djela srpskih pisaca, djela na ćirilici, djela komunističkog karaktera za koja se smatralo da su politički protivni ustaškom režimu. Najčešće su to bile knjige koje je izdala beogradska nakladna ustanova Nolit.²⁶ Sustav cenzure u NDH bio je vrlo temeljit i razrađen iako su joj u tome pomogle državne tvorevine koje su postojale prije, no rukovodstvo NDH prilagodila je tu shemu zakona vlastitim potrebama pa se vrlo dobro znalo što je za njih nepoćudna literatura. Stoga su i u NDH postojale preventivna cenzura kojom se, kao što je već pojašnjeno, strogo kontroliralo što će javnosti biti dostupno, kao i suspenzivna cenzura čiji je cilj bio izlučiti svu nepoćudnu građu koja je već otprije bila dostupna javnosti.

---

²³ Usp. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru..., str. 8-14.

²⁴ *Zakon o štampi* izglasala je Narodna skuština u Beogradu 4. kolovoza, a objavljen je 8. kolovoza 1925. godine.

U prvom članku zakona stoji da je štampa slobodna, no već u idućim člancima ispisana su mnoga ograničenja. U njima se zabranjuje raspačavanje novina i drugih tiskovina koje povrijede vladara, članove Kraljevskog doma, članove Narodne skupštine, strane državne vladare. Ne smije se pozivati na mijenjanje Ustava niti povrijediti javni moral. U Zakonu stoji da se cenzura provodi samo za vrijeme rata ili mobilizacije, a za kaznena djela počinjena tiskom odgovaraju pisac, urednik, izdavač, tiskar i raspačavač, a onaj koji počini kazneno djelo kaznit će se na pet godina zatvora. Postojale su i drastične novčane kazne za one koji prave komunističku ili anarhističku promidžbu. Novak, Božidar. Hrvatsko novinarstvo u 20.st. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005. Str. 149.

²⁵ *Zakon o izmenama i dopunama Zakona o štampi* donesen je 6. siječnja 1929. godine. Isti je bio puno stroži od prijašnjeg, pa je tako postalo legalno i sasvim legitimno uvesti preventivnu cenzuru, bez propitkivanja ikakvih razloga zašto bi ista u pojedinom slučaju nastupila. Novine su se mogle potpuno zabraniti, a listovi su mogli biti zaplijenjeni čak i onda kada prođu postupak cenzure. Novinstvo je moralo veličati kraljevu diktaturu, riječ kralj i kraljevski moralo se pisati velikim slovima. Zabranile su se riječi Hrvat i Hrvatska, čak i pridjev „hrvatski“ kada se nalazio u povijesnom kontekstu. Stranački tisak bio je zabranjen. Isto, str. 164.

²⁶ Turčinec, Zdenka. Nav. dj., str. 80-83.

4.1. Preventivna cenzura u NDH

Jedan od najomiljenijih oblika cenzure za vrijeme NDH bilo je ispravljanje teksta, odnosno knjige koje su prije odlaska u tiskaru „očišćene“ od svih krivih i loših izraza koji bi nekome mogli smetati. Tako je poglavnik Ante Pavelić već u travnju 1941. godine osnovao Hrvatski državni ured za jezik čije je zaduženje bilo upravo jezično kontrolirati knjige, novine, časopise, filmove te radijske emisije. Osim jezika, ovaj ured je imao i kontrolu nad sadržajem koji će se naći u svim vrstama medija.²⁷ Tako su, 1943. godine, u knjizi hrvatskog pravника Ive Pilara *Južnoslavensko pitanje*, izostavljeni svi dijelovi koji govore o suradnji Austrije i Njemačke sa Srbijom, a koji su protiv Hrvatske. Zanimljiv primjer je i Begovićev roman *Giga Barićeva* u kojemu je izraz *mlade slavenske države* zamijenjen riječju Hrvatska, iako se misli na Jugoslaviju 1918. godine, što obuhvaća puno veći političko-teritorijalni kontekst od same Hrvatske. Neke riječi pokušavaju se zamijeniti novima, čisto hrvatskima što je bio zadatak mnogih intelektualaca. Tako je npr. riječ automobil promijenjena u samovoz, telefon u brzoglas, film u slikopis, revolver u samokres, policija u redarstvo.²⁸ Ipak, neke promjene su ostale do danas, npr. literati su postali književnici, februar veljača, lično je promijenjeno u osobno, direkcija u ravnateljstvo, vozovi u vlakovi. Dakako, veliki poticaj za ovakve promjene je bio taj da se hrvatski očisti i počne bitno razlikovati od srpskog jezika. Nadalje, u romanu koji se odvija u poslijeratnom Zagrebu, primjerice, dinari su zamijenjeni kunama iako kune kao valuta u to doba nisu postojale.²⁹ Osim ispravljanja, važan segment preventivne cenzure bio je kontrola teksta, kojeg je provodilo posebno povjerenstvo Državnog tajništva za promičbu, isto kao i Glavni ustaški stan i Ustaška mladež. Ove ustanove imale su za zadatak strogo provjeriti svaku jedinicu građe prije nego bi ista bila poslana na tiskanje. Svaka od njih imala je posebne povjerenike koji su ocjenjivali što može ići na tiskanje, a što će se označiti nepoćudnom građom. Ovakav pristup državnih ustanova prema tiskovinama uzrokovalo je piščevu bojazan da ne prekrši zakon i počini kazneno djelo, što je dovodilo da su pisci često sami sebe cenzurirali, odnosno sprječavali se da ne napišu sve ono što bi istinski htjeli.

---

²⁷ Usp. Labus, Alan. *Politička propaganda...*, str. 216.

²⁸ Usp. Turčinec, Zdenka. *Nav. dj.*, str. 88-89.

²⁹ Isto, str. 89.

4.2. Suspenzivna cenzura u NDH

Državno tajništvo za propagandu poslalo je u travnju 1941. godine *Upozorenje školskim knjižnicama* od kojih traže da se izluče sva djela navedenog sadržaja, osim onih strogo stručno-znanstvenog sadržaja, te također svu onu literaturu za koju knjižničar prosudi da je nepoćudna. To je dovodilo knjižničare u velike probleme pri izlučivanju knjiga jer im je bilo vrlo teško procijeniti i razdijeliti onu literaturu koju trebaju prepoznati kao strogo stručno-znanstvenog sadržaja, isto kao i svu ostalu nepoćudnu literaturu. Knjižničari su stoga tražili dodatna pojašnjenja oko toga koja literatura treba biti izlučena.³⁰ Stoga je 3. rujna 1941. godine izrečena nova naredba o *Izlučivanju knjiga iz školskih knjižnica* koja je bila poslana ravnateljima srednjih, učiteljskih i građanskih škola. Državni podtajnik ovom je naredbom nastojao biti što precizniji pa je tako naveo tri točke što treba izlučiti, a one su bile: sve knjige tiskane ćirilicom, sve knjige tiskane latinicom, a pisane od srpskih pisaca, te sve knjige koje prema prosudbi knjižničara zbog svog sadržaja ne mogu ostati u knjižnici. Naputak je bio da se knjige ne unište, nego spreme. Neki od književnika koji su okarakterizirani kao nepodobni bili su Miroslav Krleža (zbog ljevičarskog opredjeljenja), Maksim Gorki, Aleksej Tolstoj, Anton Čehov (ruski pisci smatrani su opasnim za društvo), Pierre Benoit, Ernest Hemingway koji je bio sklon hedonističkom načinu života, što se smatralo nepoćudnim.³¹ Glavni ustaški stan i Ustaška mladež također su imali svoja povjerenstva koja su obilazile knjižare, tiskare, nakladne zavode, privatne stanove i zapljenjivali nepoćudne knjige. Međutim, ustaške vlasti bile su svjesne toga da sve ove odredbe i naredbe neće biti dovoljne kako bi se riješilo ovo, za njih vrlo bitno i osjetljivo pitanje rješavanja nepodobne građe.³² Zbog toga su se dosjetili ideje koja je bila vrlo česta u svim dotadašnjim strukturama vlasti, a to je napraviti popis zabranjenih knjiga, što je jedan od najvažnijih vidova suspenzivne cenzure. Tako je početkom 1942. godine nastao *Privremeni popis pisaca zabranjenih za prodaju u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* kojega je Državni izvještajni i promičbeni ured poslao prvo svim knjižarama, a onda i svim knjižnicama. Popis je odmah tiskan i u *Katoličkom listu*, koji je davao potporu novoj ustaškoj vlasti zbog marginalizacije u kojoj se našlo katoličko društvo za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Kao što je već otprije određeno upozorenjem i odlukom o izlučivanju građe, i na ovom popisu su se nalazile knjige koje su pisane na ćirilici, knjige srpskih pisaca, knjige marksističkog sadržaja, pornografija, djela koja su imale sadržaj hedonističkog načina života i slično. Ipak, na popisu su se našle mnoge pogreške.

---

³⁰ Isto, str. 81-83.

³¹ Usp. Stipčević, Aleksandar. Popis zabranjenih knjiga..., str. 94-96.

³² Isto, str. 92-94.

Tako su sastavljači popisa Ernesta Hemingwaya preimenovali u Ernest Henningway, novinara i publicista Egona Erwina Kisch preimenovali u Egon Ernin Kisch, Sigmund Freud je postao Sigmund Freund. Nezgodno je prošla i sovjetska publicistkinja Aleksandra Kollontaj čije je prezime postalo Kolontaj, a ime postalo muško – Aleksandar. Takve greške mogle su se, smatra Stipčević, događati zbog neobrazovanosti tipkačica koje su tiskale ove popise, ali jednako vjerojatno i da sastavljači tih popisa nisu dobro poznavali imena navedenih pisaca.³³ Osim ovih primjera, prilično nelogičnosti bilo je i u primjerima gdje su pisci poput Jaroslava Haška, dječjeg pisca Mate Lovraka ili publiciste Josipa Horvata nađeni na popisu iako svojim sadržajem nikako nisu štetili, niti kompromitirali hrvatske interese.³⁴ Ipak, isti se nalaze i na njemačkom nacionalsocijalističkom *Popisu štetnih i zabranjenih knjiga* kojega su njemačke vlasti sastavile još 1936. godine, pa se može zaključiti kako su sastavljači hrvatskog popisa često, ako ne i uvijek, prepisivali imena od njemačkih kolega.³⁵

5. Državna propaganda u NDH

Novostvorena NDH, nastala u već opisanim uvjetima tijekom Drugog svjetskog rata, bila je politički potpuno drugačija tvorevina od prethodne Kraljevine Jugoslavije. Stoga je bilo potrebno svoju politiku i vrijednosti dobro promicati kako bi vlast bila što čvršća, a narod uvjeriti da ono što se propagira i što će nastupiti jest za njegov boljitak. Stoga je bilo vrlo bitno preuzeti potpunu kontrolu nad svim vrstama medija kroz koje će se širiti vlastita politika. Tako je vrlo brzo osnovano Državno tajništvo za narodno prosvjeđivanje, središnja ustanova za ustroj i nadzor cjelokupnog državnog medijsko – promidžbenog sustava. Prvi tajnik bio je Ivo Oršanić koji je otprije bio poznat hrvatskoj javnosti zbog svojih nacionalističkih orijentacija, ali i zbog toga što je bio dugogodišnji urednik uglednog nacionalističkog mjesečnika *Hrvatska smotra*. Na tom ga je položaju početkom lipnja 1941. godine zamijenio Josip Milković, koji je bio poznat po tome što je bio pripadnik Ustaško-domobranskog pokreta u emigraciji, a vodio je i tajništvo organizacije *Hrvatski Domobran* i propagandu *Ustaše*, hrvatskog oslobodilačkog pokreta. U međuvremenu je došlo do promjena pa je tako ova ustanova promijenila ime u Državni izvještajni i promičbeni ured (DIPU), koji je rukovodio cenzurom - i to do 1942. godine, a nakon nje, već spomenuto, Glavno ravnateljstvo za promičbu (GRP). DIPU je također imalo ingerenciju nad zakonskim sankcijama za kaznena djela počinjena unutar medijsko – promidžbenog sustava. Kazne su mogle biti kazna zatvora do tri mjeseca, novčane kazne do

---

³³ Isto, str. 94-96.

³⁴ Isto, str. 96.

³⁵ Isto, str. 97.

najviše 100 tisuća kuna, oduzimanje dozvole za rad i kazna zatvaranja poduzeća. DIPU (kasnije GRP) sastojao se od više odsjeka, a oni su: Odsjek za promičbu, Odsjek za vanjsku promičbu, Odsjek za novinstvo, Odsjek za slikopis, Izložbeno grafički ured, Ured za svjetlopis te ispostave u Karlovcu, Sarajevu, Banja Luci i Zemunu koje su pokrivala veći broj župa unutar NDH. Promjenom imena ustanove nadležne za provođenje promidžbenih aktivnosti došlo je i do promjene čelne osobe, pa je tako odlukom Predsjedništva vlade na dužnost glavnog ravnatelja za promidžbu imenovan Matija Kovačić. On je na tom položaju ostao do siječnja 1944. godine kada na njegovu poziciju dolazi Ivo Bogdan koji je vršio tu dužnost do sloma NDH 1945. godine.³⁶ Osim potpune kontrole nad cjelokupnim novinstvom, GRP je određivalo i nabavu monografskih ploča, prikazivanje filmova, odobravanje izloženih postava. Također su kontrolirali i organizaciju međunarodnih kongresa u suradnji s ministarstvima. Ono je zaslužno i za osnivanje prvih hrvatskih zavoda kao što su Hrvatski krugoval, Hrvatski slikopis i Hrvatski dojavni ured (HDU) Croatia.³⁷

5.1. Promidžba putem tiska

U to vrijeme jedan od najutjecajnijih medija bile su novine, pa je tako vlast NDH odmah preuzela kontrolu nad novinskim tiskom. Odmah po dolasku na vlast Hrvatski državni novinski ured, kasnije Hrvatski izvještajni ured, postao je vrhovno tijelo medijskoga i promidžbenoga sustava NDH. Glavnu ulogu u tome dobio je već spomenuti Ivo Bogdan koji prvog dana od osnutka nove države preuzima kontrolu nad tiskarima u Zagrebu.³⁸ Na dan proglašenja NDH obustavlja se rad dnevnih novina *Jutarnji list* i *Novosti*, dok su dopuštene imale *Narodne novine*, *Hrvatski list* i *Hrvatski glas*. Kako je gašenjem mnogih dnevnih novina nastala velika rupa u novinstvu, pokrenule su se nove dnevne novine kao što su *Sarajevski novi list*, *Nova Hrvatska*, *Gospodarstvo*. Glavni dnevni list u NDH bio je *Hrvatski narod*. Osim ovih listova, za NDH su od velike važnosti bili i listovi koji su promovirali ustaške ideje, poput *Ustaša*, *Ustaška mladež*, *Ustaškinja*, *Za dom*, *Spremnost*. Sve ove tiskovine imale su za zadatak prenositi djelovanje ustaške vlasti, raditi i pisati u korist istih, propagirajući političke i društvene vrijednosti za koje je ustaška vlast smatrala da javnost treba apsorbirati. Da se tome davala velika pozornost, govori podatak da je u NDH tiskano preko tri tisuće knjiga, šezdeset kalendara i godišnjaka, te da je povremeno ili stalno izlazilo preko tristo novina i časopisa.³⁹ Osim promidžbe ustaške ideologije,

---

³⁶ Usp. Jareb, Mario. Mediji i promidžba..., str. 108.-116.

³⁷ Usp. Labus, Alan. Upravljanje medijima..., str. 103-104.

³⁸ Usp. Jareb, Mario. Mediji..., str. 107.

³⁹ Usp. Labus, Alan. Politička propaganda..., str. 214-220.

velika pozornost bila je usmjerena i na promidžbu saveznika NDH - pisalo se o prijateljskom odnosu Sila osovina, te je bilo vrlo bitno da se medijski prate politička i kulturna zbivanja u tim zemljama.⁴⁰

Kako je NDH bila zemlja saveznica Sila osovina, a kako je jedna od najmoćnijih zemalja Sila osovina bila Njemačka, postojala je snažna njemačka promidžba na području NDH. Adolf Hitler, osnivač i vođa Nationalsocijalističke njemačke radne stranke prvi je uvidio važnost i snagu promidžbe kao sredstvo političke borbe i to puno prije rata, 1920-ih godina. Zbog toga su on i njegova stranka veliku važnost pridavali promidžbenim aktivnostima čim su došli na vlast u Njemačkoj 1933. godine. Glavnu ulogu upravljanja promidžbom imao je jedan od najbližih Hitlerovih suradnika, Joseph Goebbels.⁴¹ Njemačka promidžba u NDH može se podijeliti u dvije skupine. Prva skupina obuhvaća one promidžbene aktivnosti koje su provodile ustanove Trećeg Reicha s namjerom promidžbenog djelovanja na državljane NDH, pa i na pripadnike njemačke manjine. Druga skupina promidžbe u sadržajnom smislu je po svojim značajkama sličnija promidžbi koje su ustanove Trećeg Reicha provodile u sklopu svoji granica prema vlastitim državljanima.⁴² Kao i za potrebe ustaških vlasti, tisak je bio iznimno bitan i za posredne promidžbene poruke jer su se od 1941. do 1945. godine redovito prenosili govori i izjave vodećih njemačkih stranačkih i vojnih dužnosnika poput onih Adolfa Hitlera, Josepha Goebbelsa, Joachima von Ribbentropa i drugih. Mnogi članci, poput članka koji je govorio o neuspješnom atentatu na Adolfa Hitlera, većim dijelom su bili preuzimani iz njemačkih informacijskih izvora. Brošure su također bile vrlo čest oblik promidžbenog medija, a veliki broj brošura koje su kolale cijelom NDH bile su upravo brošure koje su izravno prenosile njemačke sadržaje. Veliki broj takvih brošura izdan je u nakladi „Press-import d.d.“ iz Zagreba. Upravo su takve brošure bile najzastupljenije u NDH, a moglo se primijetiti da su iste pripremljene izvan NDH, a prevedene na hrvatski jezik po tome što su grafički izgledale vrlo atraktivno i svojim izgledom i kompozicijom dosta odskaču od brošura proizvedenih u NDH. Osim toga, takve brošure na zadnjim stranicama imale su oznake i sustavno se označavale jednako kao što su se označavale njemačke brošure na različitim jezicima. Uz to, postojale se identične brošure tiskane na više jezika što upućuje na to da su tiskane u Njemačkoj s ciljem raspačavanja u svim zemljama saveznicama.⁴³ Ovakav sustav novinske promidžbe potvrđuje kako je uprava NDH bila itekako svjesna moći tada najutjecajnijeg promidžbenog medija, a to su novine. NDH, po uzoru na nacističku Njemačku i fašističku Italiju, od samog je početka radila na tome da iskoristi

---

⁴⁰ Usp. Labus, Alan. Upravljanje... str. 102.

⁴¹ Usp. Jareb, Mario. Njemačka promidžba..., str. 171-172.

⁴² Isto, str. 173.

⁴³ Isto, str. 186-190.

sav potencijal takvog utjecajnog medija kao što su novine i pri tome su imali dobro razrađen sustav promidžbe.

5.2. Propaganda putem radija i filma

Dakako da je novinski tisak bio najjače uporište promidžbenih aktivnosti u NDH, no ono nije bilo i jedino sredstvo za promidžbu. NDH i Ustaški pokret iskoristili su i moć radija i filma. Radio je bio vrlo bitno sredstvo za promidžbu, pa su tako unutar državnih krugovalnih programa postajale posebne emisije za Ustaški pokret. Državna radio postaja Zagreb bila je okosnica radijske promidžbe u NDH. Promidžbeni program bio je namijenjen širokoj masi. Međutim, postojao je problem u tome što je samo 4 % građana prve godine posjedovalo radio prijemnik, pa je odjek radijske promidžbe bio relativno slab. Vlasti su postupno smišljale kako bi se taj problem mogao riješiti. Do djelomičnog rješenja takve situacije došlo je kada je ministarstvo domobranstva iznijelo zapovijed o tome kako Židovi i Srbi moraju predati svoje radio uređaje nadležnom tijelu – jer im se, prema postojećoj odredbi, nije priznavalo arijevsko pravo.⁴⁴ Tako je u proljeće 1941. godine u sklope te postaje uvedena emisija Ustaška riječ. Emisija se emitirala svaki dan u trajanju od 20 minuta, a donosila je informacije o smjernicama ustaškog rada, o prošlosti Ustaškog pokreta, patnji hrvatskog naroda u prošlosti, itd. U početku je emisija imala termin u 13.00 sati, no termin se kasnije premjestio u 21.00 sat jer su urednici uzeli u obzir činjenicu da se navečer najviše sluša radio. Istodobno s emitiranjem radijskih emisija, ustaški dužnosnici vodili su mjesne razglasne postaje i sudjelovali u njihovom radu.⁴⁵ Iako se smatralo da je radio u promidžbenom smislu od velikog značaja, nad ovim je medijem Njemačka imala puno manji utjecaj nego nad tiskom i filmom jer nije imala u vlasništvu nijednu radio stanicu koja je emitirala na području NDH. Ipak, i u tome su našli alternativno rješenje tako što su na radio stanicama s područja Trećeg Reicha emitirali na hrvatskom jeziku. Dakako, te radio stanice bile su u dohvat za državljane NDH. Najčešće emisije na hrvatskom jeziku bile su vijesti. Njemačke ustanove izravno su stvarale program namijenjen hrvatskoj javnosti. Te su radio postaje bile u sklopu njemačke radio ustanove Reich-Radio-Gesellschaft. Hrvatski radio i njemački radio zajedno su surađivali u promidžbenim aktivnostima, pa je tako u ožujku 1943. godine kao gost Hrvatskog krugovala u Zagrebu boravio ravnatelj njemačkog radija Reichsintendant dr. Henrich Glasmeier.⁴⁶

---

⁴⁴ Usp. Jareb, Mario. Mediji... str. 703.

⁴⁵ Isto, str. 189.

⁴⁶ Usp. Jareb, Mario. Njemačka promidžba... str. 193-194.

Uz radio, važnu promidžbenu ulogu imao je i film. Potkraj travnja 1941. godine osnovano je Ravnateljstvo za film, koje je postalo središnjom ustanovom za film u NDH. Na čelu te ustanove bio je Marijan Mikac, hrvatski pisac i pjesnik, ujedno i začetnik filmske profesije u Hrvatskoj. Glavni zadaci ove ustanove s Mikcem na čelu bili su pokretanje domaće filmske proizvodnje te uređenje odnosa na filmskom tržištu. Od početka 1942. godine filmska proizvodnja bila je organizirana u sklopu filmskog zavoda „Hrvatski slikopis“. Filmski tjednik *Hrvatska u riječi i slici* redovito je donosio izvješća o radu Ustaškog pokreta. Bilo je i više kraćih filmova koji su također isticali djelovanje Ustaškog pokreta, dok su dva filma bila posvećena Ustaškoj mladeži. Svakako najpoznatiji film za vrijeme NDH bio je *Marš na Drinu* u kojemu se opisuje ratno djelovanje ustaške vojske Crna Legija koja je u svojim vojnim operacijama porazila partizanske snage u Istočnoj Bosni. Crna Legija je prikazana kao hrabra i neustrašiva vojska, vojska od koje svatko strahuje, ali pravedna vojska koja donosi mir na području Bosne. U filmu su se nalazile stvarne scene s bojišta, ali i one izrežirane i odglumljene. Film je odlikovan kolajnom Bijenala, koju je u svibnju 1943. godine Marijanu Mikcu u Zagrebu predao talijanski poslanik Raffaele Casertano.⁴⁷ Osim hrvatskih promidžbenih filmova, postojala je i snažna njemačka promidžba. Tu se nije radilo samo o dokumentarno – političkim filmovima, već i igranim filmovima koji su imali elemente promidžbenog karaktera. Osnovni oblik filmsko promidžbenog djelovanja bio je prikazivanje njemačkog filmskog tjednika u hrvatskim kinima i to do 1943. godine. Od kraja 1943. godine hrvatski filmski tjednik bio je jedini tjednik koji se prikazivao u hrvatskim kinima. Ipak, i u njemu su se tijekom emitiranja nalazili njemački prilozima s promidžbenim karakterom.⁴⁸

NDH je tako, osim iznimne moći novinske promidžbe, iskoristila i nezanemarivu moć ostalih medija poput radija i filma, čime su dodatno pojačali cjelokupni sustav medijske promidžbe. Iz navedenoga se može zaključiti kako je NDH imala razvijen sustav promicanja vlastite državne politike jednako kao i politike država saveznica od kojih se najviše isticala Njemačka koja je također imala značajan utjecaj u promicanju vlastitih promidžbenih materijala.

---

⁴⁷ Isto, str. 189-190.

⁴⁸ Usp. Jareb, Mario. Njemačka promidžba... str. 190-193.

6. Zaključak

Nezavisna Država Hrvatska nastala je 10. travnja 1941. Ona je bila zemlja saveznica Sila osovina, predvođene Njemačkom i Italijom. Nastankom nove države, totalno suprotstavljenoj dotadašnjem režimu Kraljevine Jugoslavije, došlo je do velikog zaokreta u političko – društvenom životu. Zavladao je ustaška ideologija koja je promovirala vrijednosti čistokrvnog hrvatstva, patriotizma i domoljublja nasuprot dotadašnjoj vladi Aleksandra Karađorđevića. Stoga je vlasti bilo od iznimne važnosti doprijeti do građana, a svakako najutjecajnije sredstvo za postizanje istog bili su mediji. Upravo je Adolf Hitler, vođa nacističke Njemačke, prvi uvidio moć promidžbenog materijala kroz novine, radio, filmove, kako bi se politički obračunao s protivnicima i doprio do građana. Tako je i NDH, po uzoru na Njemačku, radila na utjecajnoj promidžbi kako bi stvorila željeno javno mnijenje i učvrstila vlast. U to vrijeme novine su kao dnevni listovi bili jedno od najmoćnijih sredstava upravo u te svrhe pa je dolaskom nove ustaške vlasti ukinut veliki broj novina iz prijašnje države, mnoge su preimenovane, a i nastao je veliki broj novih novina koje su na dnevnoj ili tjednoj bazi propagirale NDH i ustaški pokret. Zadatak novinara bio je promovirati ustašku ideologiju, donositi izvještaje s ratišta i prijateljski govoriti o Njemačkoj i Italiji, kao i o ostalim saveznicima unutar Sila osovina. Kako bi ono što vlasti promiču jače doprlo do građana, moralo se obračunati s tiskovinama koje su bile, smatralo se, nepodobne za čitatelje, a to su ponajprije knjige srpskih pisaca, knjige na ćirilici, knjige marksističke ideologije. Vlasti su odmah po osnutku države poslali upozorenje knjižnicama i knjižarama o izlučivanju takve građe iz fonda. Međutim, to nije bilo dovoljno kako bi se sva nepodobna građa izlučila, pa je nakon toga upozorenja izdan i popis zabranjenih knjiga koji je nastao 1942. godine. Takav oblik cenzure poznat je i za prijeratnih i poslijeratnih vremena. Popis je bio vrlo sličan popisu kojega je izdala Njemačka, pa se daje zaključiti, kako je već spomenuto, da su ustaške vlasti preuzele popis od njemačkih kolega. Njemačka je imala snažan utjecaj i na promidžbu nacističke ideologije i na području NDH. Imala je svoje listove, brošure, emitirali su se njemački filmovi ili filmovi o Njemačkoj na hrvatskom jeziku. Isto tako, imali su i radio stanice na hrvatskom jeziku pomoću kojih su promovirali svoje vrijednosti. Završetkom Drugog svjetskog rata i kapitulacijom Njemačke, došle su nove strukture vlasti koje su koristile iste metode kako bi se obračunali s političkim protivnicima. Uprava se mijenja, no cenzura i moć promidžbe ostale su nezaobilaznim segmentom učvršćivanja vlasti bez obzira tko ju imao.

7. Literatura

1. Cenzura. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11246> (2017-07-20)
2. NDH. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43670> (2017-07-20)
3. Jareb, Mario. Mediji i promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.
4. Jareb, Mario. Njemačka promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. godine. // Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice (2001), str. 171-196.
5. Labus, Alan. Politička propaganda i kulturna revolucija u NDH: //Informatologia 44, 3(2011), str. 214-220.
6. Labus, Alan. Upravljanje medijima, cenzura, te položaj i uloga novinara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Studia lexicographica 3(2010), str. 99-126.
7. Matković, Hrvoje. Povijest Nezavisne Države Hrvatske. Zagreb, 2002. URL: http://www.hercegbosna.org/STARO/download-hr/Matkovic_Povijest_NDH.pdf (2017-08-02)
8. Novak, Božidar. Hrvatsko novinarstvo u 20.st. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.
9. Stipčević, Aleksandar. Cenzura u knjižnicama. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. 1992.
10. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994.
11. Stipčević, Aleksandar. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43 (2000), 3, str. 91-97.
12. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige: 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb: Matica Hrvatska, 2006.
13. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata: Knj.1: Srednji vijek. Zagreb: Školska knjiga, 2004.
14. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata: Knj.2: Od glagoljskog prvotiska do hrvatskog narodnog preporoda (1835.). Zagreb: Školska knjiga, 2005.
15. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata: Knj.3: Od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008.

16. Tomašević, Jozo. Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941 – 1945: okupacija i kolaboracija. Zagreb: EPH, 2010.
17. Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43 (2000), 3, str. 79-90.

8. Prilozi

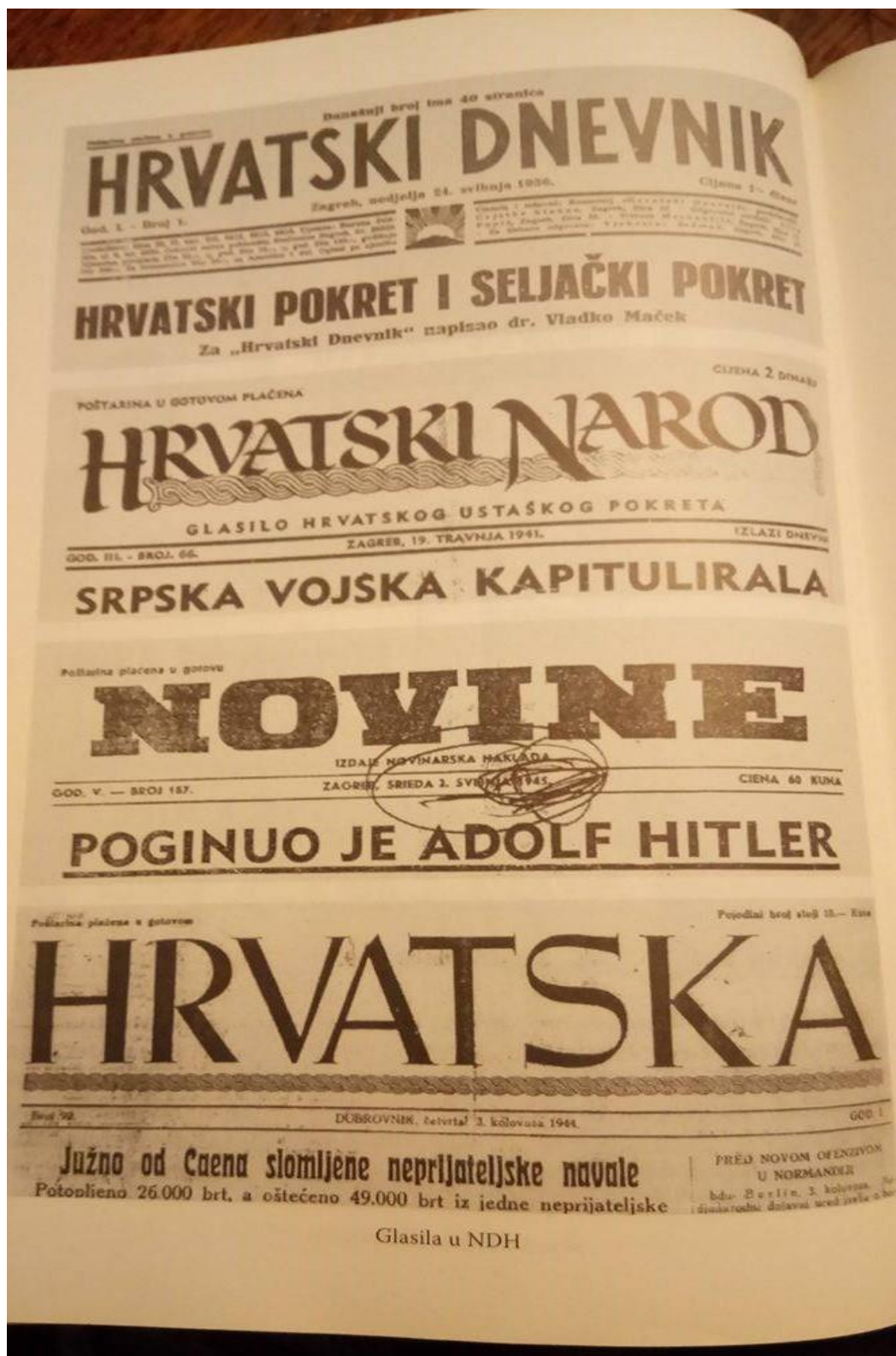
Slika 1. Obilježavanje 15. godišnjice Ustaškog pokreta⁴⁹

⁴⁹ Jareb, Mario. Njemačka promidžba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. godine. // Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice (2001), str. 167

Slika 2. Glasila u NDH⁵⁰

⁵⁰ Novak, Božidar. Hrvatsko novinarstvo u 20.st. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005. Str. 421.

Slika 3. Glasila u NDH⁵¹

⁵¹ Novak, Božidar. Hrvatsko novinarstvo u 20.st. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005. Str. 421.

PRIVREMENI POPIS PISACA ZABRANJENIH ZA PRODAJU U N.D.H.

Adamić Ljilja	Babolj Isak
Adrija Božidar	Barbusse Henry
Andrejov Leonid	Bartulović Niko
Arcebašev M.	Batušić Slavko /Od Kandije do
As Salom	Beneš Eduard
Cassou Jean	Bošković Gligorije
Čečić Vinko	Braune Rudolf
Cesareo August	Bublić Dragan
Čapek Karol	Dokobra Maurice
Engels Friedrich	Dončević Ivan
Erenburg Ilja	Dos Passos John
Fink Georg	Durman Milan
Fildes J.	Galogaža Stovan
Freund Sigmund	Gide Andre /Put u Kongo i kriv
Friedland L.S.	Glasser Ernst
Hamminway Ernest	Gold Michael
Hercigonja R.	Gorkij Maksim
Hašek Jaroslav	Gruzdov Ilja
Horvat Josip /Supilo i Anto Starčević/	Iljić V.
Horvat Odoš	Iljić I Petrov
Killanin M. /Četiri dana/	Jevdžević Dobroslav
Kisch Egon - Ernin	Lasarsfeld
Klepac Dragutin	Lewis Sinclair
Kočić Petar	Leonov Leonid
Kikić Hasan	Libedinski J.
Kolontaj Aleksandra	Lidin Vladimir
Krleža Miroslav	London Jack
Kulundžić Josip	Lovrak Mato
Mann Heinrich	Ludwig Emil
Mann Thomas	Nikitin Nikolaj
Mauris Andro /povijest Engleske poli- tiko i Dizraeli/	Novikov P.
Marx Karl	Noth Ernst Erich
Masaryk T.G.	Nowakowsky Sigmund /Rubikon i dobre nado/
Pavčić Josip	Ognjov Nikolaj
Pavičević Mišun	Ottwald Ernst
Pilnjak Boris	Reissner Larissa
Pittigrilli Theodor	Remarque Erich-Marija
Plivier Theodor	Rem Ludvig
Plehanov	Rolland Roman
Sabolić Ivan	Romanov Pantolejmon
Sejfulina Lidija	Tolstoj Aleksej
Sforza Karlo	Toller Ernst
Simeon Rikard	Tomašić Đanko
Sinclair Upton	Tomašić Stanko
Smirnov	Torborg Friedrich
Strouvels	Traven B.
Solonov Mihal	Türk Werner
Stood Wickham	Van Loon Heinrich /Uzjetnost & čanstva/
Zola Emilo	Vasić Dragiša
Zweig Arnold	Vodopjanov M.
Zicina Milka	Wels H. G. /Povijest svijeta/ ANTOLOGIJA, ZBIRKE I SLIČNO

L I S T O V I

"Pačat"
"Danas"
"Izraz"
i sve ostalo marksističke i projugo-
slavenske, anglofilske i slične edicije
Sva ćirilica.

N a p o m e n a:

Pisci kod kojih se imena nalaze naznačena djela, označuju, da je od
dotičnoga pisca plijenjeno samo to djelo, ostala djela od istoga su
dozvoljena. Pisci kod čijih imena nasa nikakovo primjedbe, zabranjeni
su im sva djela.

Desetorica s lomačo.
1000 najljepših novela /svi sv
u kojima se nalaze prilosi pri
navodnih pisaca/
Nova ruska proza
Hitler osvajač
"Nolit" i sva latinica na srpsk
jeziku.-Novi ruski humor
Židovski humor.

Slika 4. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine⁵²

⁵² Stipčević, Aleksandar. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43 (2000), 3, str. 95.